

Odpowiedź ministra edukacji narodowej

na interpelację nr 378

w sprawie zapewnienia uczniom należącym do mniejszości narodowych warunków umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej i językowej

Szanowna Pani Marszałek! Odpowiadając na przesłaną pismem, SPS-023-378/11, z 14 grudnia br. interpelację pani poseł Beaty Małeckiej-Libery w sprawie zapewnienia uczniom należącym do mniejszości narodowych warunków umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej i językowej, uprzejmie przekazuję następujące informacje.

Prawo do organizowania w systemie oświaty publicznej nauki języka lub w języku mniejszości oraz do nauki historii i kultury mniejszości zagwarantowane jest przepisami art. 13 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.). Szkoła organizuje nauczanie języka mniejszości narodowej na wniosek rodziców. Przepis art. 13 ustawy, nawiązując do obowiązującej w polskim systemie oświaty zasady wspomagania przez szkołę wychowawczej roli rodziny, przyznaje rodzicom prawo decydowania w sprawie wyboru nauczania umożliwiającego podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej ich dzieci.

Kwestie szczegółowe dotyczące organizowania nauki języka lub w języku mniejszości reguluje rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579, z późn. zm.).

Oświata dla mniejszości narodowych i etnicznych stanowi integralny składnik polskiego systemu oświaty, jednak szczególne potrzeby edukacyjne oraz uwarunkowania, w jakich żyją i uczą się uczniowie należący do mniejszości, wymagają wprowadzenia w przepisach oświatowych szczegółowych rozwiązań umożliwiających pełną realizację praw przysługujących tej grupie uczniów. Dotyczy to takich kwestii, jak:

- tworzenie sieci szkolnej,
- określenie w statucie szkoły języka mniejszości oraz sposobu organizacji jego nauczania,
- uwzględnienie w podstawie programowej kształcenia ogólnego języka mniejszości narodowej lub etnicznej,
- ustalenie w ramowych planach nauczania dla poszczególnych typów szkół na wszystkich etapach edukacyjnych wymiaru godzin przeznaczonych na naukę języka mniejszości, własnej historii oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa,

- dopuszczanie do użytku w szkole programów nauczania oraz dopuszczanie do użytku szkolnego podręczników do nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej, własnej historii oraz geografii państwa, z którym kulturowo utożsamia się mniejszość narodowa,
- przeprowadzanie egzaminów maturalnych z języka mniejszości oraz sprawdzianów po szkole podstawowej i egzaminów po gimnazjum w języku mniejszości,
- określenie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli języków mniejszości,
- organizowanie doradztwa metodycznego dla nauczycieli w szkołach z językiem nauczania mniejszości,
- finansowanie szkół organizujących nauczanie języka mniejszości.

Przepisy oświatowe przyznają jednakowe prawa wszystkim mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (kaszubskim), jednak poszczególne mniejszości w różnym stopniu korzystają z przysługujących im praw. Z możliwości organizowania nauki języka mniejszości w systemie oświaty publicznej do tej pory nie korzystają mniejszość narodowa czeska oraz mniejszości etniczne: karaimska, tatarska i romska. Wynika to z różnych przyczyn, takich jak liczebność i sytuacja demograficzna danej społeczności mniejszościowej, specyfika języka, tradycje kulturowe lub brak odpowiednio wykwalifikowanej kadry nauczycielskiej.

W szkołach publicznych na wszystkich etapach edukacyjnych prowadzone jest nauczanie języka mniejszości narodowej lub etnicznej oraz własnej historii i kultury dla uczniów należących do mniejszości: białoruskiej, litewskiej, łemkowskiej, rosyjskiej, niemieckiej, słowackiej, ukraińskiej, ormiańskiej i żydowskiej oraz dla uczniów należących do społeczności posługującej się językiem regionalnym.

W roku szkolnym 2010/2011 nauka języka lub w języku mniejszości narodowej, mniejszości etnicznej oraz języka regionalnego prowadzona była w 1149 placówkach (wliczając przedszkola, klasy 0, szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne oraz zespoły międzyszkolne) i obejmowała łącznie 54 353 uczniów. Najliczniejszą grupę stanowiły szkoły z nauką języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej w Polsce (łącznie 558 placówek, 36 555 uczniów).

Zgodnie z obowiązującymi przepisami organy prowadzące szkoły publiczne (jednostki samorządu terytorialnego) zapewniają - na życzenie rodziców - realizację praw edukacyjnych mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym:

- 1) w przedszkolach i szkołach z językiem nauczania mniejszości lub językiem regionalnym (jako wykładowym),
- 2) w przedszkolach i szkołach, w których język mniejszości lub język regionalny i język polski są dwoma równoważnymi językami nauczania (nauczanie dwujęzyczne),
- 3) w szkołach z dodatkową nauką języka mniejszości lub języka regionalnego lub
- 4) w międzyszkolnych zespołach nauczania języka mniejszości lub języka regionalnego.

Wybór sposobu organizowania nauczania języka zależy zarówno od potrzeb zgłaszanych przez środowisko mniejszości wobec organów prowadzących szkoły, jak i od uwarunkowań demograficznych i możliwości kadrowych, jakimi dysponuje szkoła.

Klasy (grupy międzyoddziałowe lub międzyklasowe), w których odbywa się nauczanie języka mniejszości, można utworzyć wówczas, gdy zgłosi się co najmniej 7 uczniów w szkole podstawowej i gimnazjum, a w szkole ponadgimnazjalnej co najmniej 14 uczniów. W zespołach międzyszkolnych z nauczaniem języka mniejszości liczba uczniów powinna wynosić nie mniej niż 3 i nie więcej niż 20. W praktyce język mniejszości najczęściej jest nauczany w ramach przedmiotu dodatkowego. Nauczanie w języku mniejszości prowadzone jest jedynie w kilku szkołach z językiem litewskim i językiem ukraińskim. Najbardziej spotykaną formą organizacyjną jest prowadzenie nauczania w dwóch równoważnych językach (nauczanie dwujęzyczne).

Tworzenie sieci szkół z nauką języków mniejszości leży w kompetencjach organów prowadzących (jednostek samorządu terytorialnego). Ze względu na duże rozproszenie i małą liczebność zwartych skupisk charakteryzujących niektóre społeczności mniejszościowe szkołom dla mniejszości narodowych i etnicznych nie ustala się obwodów (art. 58 ust. 2a ustawy o systemie oświaty).

W 2009 r. wprowadzone zostały istotne zmiany dotyczące treści nauczania. Od 1 września 2009 r. obowiązują równolegle dwie podstawy programowe:

- w klasach I, II i III szkoły podstawowej oraz w gimnazjum nauczanie w bieżącym roku szkolnym odbywa się zgodnie z podstawą programową wprowadzoną przepisami rozporządzenia ministra edukacji narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17),

- w pozostałych klasach szkoły podstawowej oraz w szkołach ponadgimnazjalnych realizuje się podstawę programową określoną przepisami rozporządzenia ministra edukacji narodowej i sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51, poz. 458, z późn. zm.).

W szkole podstawowej nowa podstawa programowa jest wprowadzana sukcesywnie od 2009 r., natomiast w liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych i technikach zacznie obowiązywać od roku szkolnego 2012/2013. W obu podstawach programowych występuje przedmiot: język mniejszości narodowej lub etnicznej. W opracowaniu tej części podstaw programowych brali udział nauczyciele wytypowani przez środowiska poszczególnych mniejszości.

Podstawa programowa w częściach dotyczących języka mniejszości narodowej lub etnicznej stanowi bazę do opracowywania programów i podręczników do nauki języków poszczególnych mniejszości. Na mocy przepisów art. 22a ust. 8 ustawy o systemie oświaty opracowane przez nauczycieli programy wychowania przedszkolnego i programy nauczania dopuszczane są do użytku w szkole przez dyrektora szkoły, po zasięgnięciu w tej sprawie opinii rady pedagogicznej.

Dopuszczanie podręczników do użytku szkolnego należy do kompetencji ministra edukacji narodowej. Podręczniki do nauki języka mniejszości narodowej, etnicznej i języka regionalnego, własnej historii oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, są opracowywane przez autorów wywodzących się ze środowisk poszczególnych mniejszości (głównie przez nauczycieli szkolnych i akademickich). Podręczniki te są dopuszczane do użytku szkolnego po uzyskaniu, zgodnie z obowiązującym trybem, pozytywnych opinii rzeczoznawców wybranych z listy prowadzonej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

W związku z sukcesywnym wprowadzaniem w kolejnych klasach na poszczególnych etapach nauczania nowej podstawy programowej zachodzi konieczność przygotowywania przez środowiska oświatowe mniejszości nowych, zgodnych z obowiązującymi wymogami podręczników szkolnych, aż do skompletowania pełnej oferty dla wszystkich poziomów edukacyjnych. Z dotychczasowej oferty nie utraciły aktualności podręczniki do nauki własnej historii oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, a także słowniczki terminów z zakresu poszczególnych przedmiotów, które nadal mogą służyć jako pomoc w dwujęzycznym przyswajaniu treści tych przedmiotów.

Podręczniki dla mniejszości narodowych o niskich nakładach (wysokich cenach jednostkowych) są dofinansowywane z budżetu resortu oświaty. Dofinansowanie podręczników dla mniejszości jest formą pomocy udzielonej rodzicom ponoszącym zwiększone, ponadprzeciętne koszty związane z udziałem ich dzieci w dodatkowych zajęciach służących podtrzymywaniu ich tożsamości narodowej. W roku 2010 na podręczniki dla mniejszości wydano z budżetu resortu oświaty kwotę 381 882 zł. W roku 2011 kwota przeznaczona na ten cel wyniosła 939 160 zł. Kwoty te objęły koszty opracowania podręczników oraz ich druku i dystrybucji.

Absolwenci szkół lub oddziałów z nauczaniem języka mniejszości (bez względu na sposób organizacji jego nauczania) zdają egzamin maturalny z tego języka jako przedmiotu obowiązkowego w części pisemnej i ustnej. Ponadto absolwenci szkół lub oddziałów z nauczaniem w języku mniejszości oraz szkół i oddziałów z nauczaniem dwujęzycznym mogą zdawać na egzaminie maturalnym przedmioty w języku polskim lub - z wyjątkiem języka polskiego - w języku danej mniejszości. Wyboru języka, w którym będzie zdawany przedmiot, absolwent dokonuje wraz ze złożeniem deklaracji dotyczącej wyboru zdawanego przedmiotu.

W odpowiedzi na postulat niektórych środowisk mniejszości narodowych wprowadzone zostały przepisy umożliwiające uczniom klas z nauczaniem w języku mniejszości (jako wykładowym) przystępowanie do sprawdzianów po szkole podstawowej lub egzaminów po gimnazjum organizowanych w tym języku. Odpowiednie materiały egzaminacyjne w poszczególnych językach mniejszości narodowych i etnicznych są opracowywane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną i poszczególne komisje okręgowe.

Od nauczycieli uczących języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego wymagane jest potwierdzenie znajomości języka odpowiednim dyplomem lub świadectwem. Dopuszcza się również możliwość stwierdzenia znajomości języka przez organ zatrudniający w porozumieniu z właściwym stowarzyszeniem (związkiem) mniejszości narodowej lub etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym. Dotyczy to głównie nauczycieli tych języków, których nauczanie nie jest prowadzone przez wydziały filologiczne na uczelniach, a które dla nauczycieli są językami ojczystymi. Większość

nauczycieli języków mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce posiada wysokie kwalifikacje zawodowe poświadczone dyplomami uczelni oraz odpowiednie przygotowanie pedagogiczne.

Zgodnie z przepisami rozporządzenia ministra edukacji narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. Nr 200, poz. 1537) organizowanie i prowadzenie - stosownie do potrzeb - doradztwa metodycznego dla nauczycieli zatrudnionych w szkołach z językiem nauczania mniejszości narodowych i etnicznych należy do obowiązkowych zadań wojewódzkich placówek doskonalenia prowadzonych przez samorząd województwa. Doradztwo metodyczne dla nauczycieli języków mniejszości mogą również organizować placówki doskonalenia prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego inne niż województwo. Środki finansowe na ten cel przekazywane są jednostkom samorządu terytorialnego w ramach części oświatowej subwencji ogólnej.

Środki finansowe na realizację przez jednostki samorządu terytorialnego zadań związanych z prowadzeniem szkół podejmujących działania na rzecz podtrzymywania tożsamości kulturowej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym zagwarantowane są w dochodach samorządów terytorialnych. Jednym z dochodów jednostek samorządu terytorialnego jest część oświatowa subwencji ogólnej.

Ostateczne kwoty części oświatowej subwencji ogólnej dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego na 2011 r. określone zostały na podstawie:

- rozporządzenia ministra edukacji narodowej z dnia 16 grudnia 2010 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2011 (Dz. U. Nr 249, poz. 1659);

- danych statystycznych dotyczących liczby etatów nauczycieli poszczególnych stopni awansu zawodowego, wykazanych w systemie informacji oświatowej (według stanu na dzień 30 września 2010 r. i dzień 10 października 2010 r.) zweryfikowanych przez organy prowadzące (dotujące) szkoły i placówki oświatowe;

- danych statystycznych dotyczących liczby uczniów (wychowanków) w roku szkolnym 2010/2011, wykazanych w systemie informacji oświatowej (według stanu na dzień 30 września 2010 r. i dzień 10 października 2010 r.), zweryfikowanych przez organy prowadzące (dotujące) szkoły i placówki.

W algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego na rok 2011 - w części szkolnej - uwzględniono dwa współczynniki zwiększające kwoty subwencji o dodatkowe środki z tytułu wyższych kosztów prowadzenie szkół z nauczaniem języków mniejszości oraz szkół, które podejmują dodatkowe zadania edukacyjne na rzecz uczniów romskich. Są to tzw. wagi, które - w zależności od liczby uczniów w szkole - wynoszą 20% (waga P9 = 0,2) i 150% (waga P10 = 1,5).

W ostatecznej kwocie części oświatowej subwencji ogólnej na rok 2011 dodatkowe środki finansowe naliczone jednostkom samorządu terytorialnego w wyniku zastosowania omawianych wag wyniosły łącznie ponad 226 mln 187 tys. zł, z czego ponad 105 mln zł przekazano samorządom terytorialnym z tytułu organizowania nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej. Dla porównania w roku 2010 dodatkowe środki dla

jednostek samorządu terytorialnego wyniosły ponad 197 mln 470 tys. zł, w tym z tytułu organizowania nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej - ponad 91 mln zł.

Należy przy tym podkreślić, że algorytm podziału subwencji oświatowej pomiędzy poszczególne jednostki samorządu terytorialnego i zastosowane w nim wagi przeliczeniowe służą wyłącznie do zróżnicowania wysokości subwencji ze względu na różnorodność zadań prowadzonych bądź dotowanych przez samorządy. Algorytm nie dzieli środków na poszczególne szkoły, placówki czy grupy wydatków. Zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526, z późn. zm.) o przeznaczeniu środków otrzymanych z tytułu subwencji ogólnej, w tym również części oświatowej, decyduje organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego. Nie planuje się wprowadzenia w 2012 zmiany zasad finansowania szkół z nauczaniem języków mniejszości, natomiast naliczone kwoty dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego mogą ulec zwiększeniu z powodu czynników demograficznych oraz zmiany wysokości standardu finansowego przyjętego dla tzw. ucznia przeliczeniowego.

Nawiązując do przedstawionych w interpelacji problemów oświatowych mniejszości niemieckiej w Polsce, uprzejmie informuję, że są one przedmiotem szczególnej uwagi zarówno ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, jak i ministra właściwego do spraw mniejszości narodowych i etnicznych (którym do niedawna był minister spraw wewnętrznych i administracji, a obecnie jest minister administracji i cyfryzacji). W wyniku współpracy międzyresortowej przy udziale przedstawicieli administracji samorządowej oraz przedstawicieli mniejszości niemieckiej została opracowana i podpisana w lutym 2007 r. "Strategia rozwoju oświaty mniejszości niemieckiej w Polsce". Dokument ten zawiera analizę sytuacji szkolnictwa dla mniejszości niemieckiej w Polsce oraz propozycje działań w celu rozwiązania jego głównych problemów.

Przewidziane są spotkania poświęcone monitorowaniu realizacji przyjętych zaleceń oraz rozpatrywaniu bieżących kwestii istotnych dla prawidłowego zapewnienia uczniom należącym do mniejszości niemieckiej w Polsce warunków umożliwiających podtrzymywanie ich poczucia tożsamości narodowej i językowej.

Z wyrazami szacunku

Minister

Krystyna Szumilas

Warszawa, dnia 27 grudnia 2011 r.

<http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=716EFF94>